ਜੁਮੇ ਦਾ ਖ਼ੁਤਬਾ (ਪਹਿਲਾ ਭਾਗ)

ਤਾਰੀਖ: 8 ਅਗਸਤ 2026 ਈ. | 24 ਸਫ਼ਰ 1448 ਹਿ.

عِبَادَةُ الشُّكْرِ

ਸ਼ੁਕਰ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਇਬਾਦਤ:

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، وَصَفِيُّهُ مِنْ خَلْقِهِ وَخَلِيلُهُ، أَدَّى الأَمَانَةَ، وَبَلَّغَ الرِّسَالَةَ، وَجَاهَدَ فِي اللهِ حَقَّ جِهَادِهِ، حَتَّى أَتَاهُ الْيَقِينُ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ تَسْلِيماً كَثِيرًا؛ {يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ} [آل عمران: 102].

أَمَّا بَعْدُ: فَإِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللهِ، وَخَيْرَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَشَرَّ الْأُمُورِ مُحْدَثَاتُهَا، وَكُلَّ مُحْدَثَةٍ بِدْعَةٌ، وَكُلَّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ، وَكُلَّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ.

ਸਾਰੀਆਂ ਤਾਰੀਫ਼ਾਂ ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਲਈ ਹੀ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਉਸੇ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਉਸੇ ਤੋਂ ਮਦਦ ਮੰਗਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਸੇ ਤੋਂ ਮਾਫ਼ੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਬੁਰਾਈਆਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਾੜੇ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਅੱਲਾਹ ਦੀ ਪਨਾਹ ਮੰਗਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਅੱਲਾਹ ਹਿਦਾਇਤ (ਸਿੱਧਾ ਰਾਹ) ਦੇਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕੁਰਾਹੇ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਕੁਰਾਹੇ ਪੈਣ ਦੇਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾ ਸਕਦਾ। ਮੈਂ ਗਵਾਹੀ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅੱਲਾਹ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਸੱਚਾ ਮਾਬੂਦ (ਪੂਜਣਯੋਗ) ਨਹੀਂ, ਉਹ ਇਕੱਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਸ਼ਰੀਕ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਗਵਾਹੀ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ (ਸੱਲੱਲਾਹੁ ਅਲੈਹੀ ਵਸੱਲਮ) ਉਸ ਦੇ ਬੰਦੇ, ਉਸ ਦੇ ਰਸੂਲ, ਉਸ ਦੀ ਮਖ਼ਲੂਕ ਵਿੱਚੋਂ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਖ਼ਲੀਲ (ਗੂੜ੍ਹੇ ਦੋਸਤ) ਹਨ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਅਮਾਨਤ ਪਹੁੰਚਾਈ, ਪੈਗ਼ਾਮ ਅਦਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਜਿਵੇਂ ਜਹਾਦ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕ ਸੀ, ਉਵੇਂ ਕੀਤਾ, ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਮੌਤ (ਯਕੀਨ) ਆ ਗਈ। ਅੱਲਾਹ ਦੀਆਂ ਅਣਗਿਣਤ ਰਹਮਤਾਂ ਅਤੇ ਸਲਾਮਤੀ ਹੋਵੇ ਆਪ ਜੀ 'ਤੇ, ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਆਲ (ਪਰਿਵਾਰ) 'ਤੇ ਅਤੇ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਸਹਾਬਾ (ਸਾਥੀਆਂ) 'ਤੇ।

ਹਮਦ-ਓ-ਸਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ: ਸਭ ਤੋਂ ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਅੱਲਾਹ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਤਰੀਕਾ ਮੁਹੰਮਦ (ਸੱਲੱਲਾਹੁ ਅਲੈਹੀ ਵਸੱਲਮ) ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਬੁਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੀਨ ਵਿੱਚ ਅਪਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਨਵੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ, ਹਰ ਨਵੀਂ ਗੱਲ (ਦੀਨ ਵਿੱਚ) ਬਿਦਅਤ ਹੈ, ਹਰ ਬਿਦਅਤ ਗੁਮਰਾਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਗੁਮਰਾਹੀ ਅੱਗ (ਦੋਜ਼ਖ਼) ਵਿੱਚ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਹੈ।

ਹੇ ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਬੰਦਿਓ! ਬੰਦਗੀ (ਇਬਾਦਤ) ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹਾਨ ਮੁਕਾਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਮੁਕਾਮ 'ਸ਼ੁਕਰ' (ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰੀ) ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਆਲਾ ਦਰਜੇ ਦੀ ਇਬਾਦਤ ਹੈ ਅਤੇ ਰੱਬ ਦੀ ਨੇੜਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਜ਼ਰੀਆ ਹੈ। ਅੱਲਾਹ ਤਆਲਾ ਨੇ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਖ਼ਾਸ ਮਖ਼ਲੂਕ ਨੂੰ ਇਸ ਖ਼ੂਬੀ ਨਾਲ ਨਵਾਜ਼ਿਆ ਹੈ।

ਅੱਲਾਹ ਤਆਲਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਬੀ ਹਜ਼ਰਤ ਨੂਹ (ਅਲੈਹਿਸ ਸਲਾਮ) ਦੇ ਬਾਰੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ:

{إِنَّهُ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا} [الإسراء: 3]،

"ਬੇਸ਼ੱਕ ਉਹ ਬਹੁਤ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਬੰਦੇ ਸਨ।" *(ਸੂਰਤ ਅਲ-ਇਸਰਾ: 3)*

ਅਤੇ ਅੱਲਾਹ ਤਆਲਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖ਼ਲੀਲ ਹਜ਼ਰਤ ਇਬਰਾਹੀਮ (ਅਲੈਹਿਸ ਸਲਾਮ) ਦੇ ਬਾਰੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ:

{إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ (120) شَاكِرًا لِأَنْعُمِهِ اجْتَبَاهُ وَهَدَاهُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ} [النحل:

"ਬੇਸ਼ੱਕ ਇਬਰਾਹੀਮ (ਆਪਣੀ ਜ਼ਾਤ ਵਿੱਚ) ਇੱਕ ਉੱਮਤ (ਰਹਿਨੁਮਾ) ਸਨ, ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਫ਼ਰਮਾਂਬਰਦਾਰ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਲਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਉਹ ਮੋਹਰਿਕਾਂ (ਸ਼ਿਰਕ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ) ਵਿੱਚੋਂ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਹ ਉਸ (ਅੱਲਾਹ) ਦੀਆਂ ਨੇਮਤਾਂ ਦੇ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਸਨ, ਅੱਲਾਹ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਰਾਹ ਦੀ ਹਿਦਾਇਤ ਦਿੱਤੀ।"،[121 ،120 ***(ਸੂਰਤ ਅਨ-ਨਹਲ:***

ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਨਬੀ ਹਜ਼ਰਤ ਸੁਲੇਮਾਨ (ਅਲੈਹਿਸ ਸਲਾਮ) ਨੇ ਆਪਣੇ ਉੱਪਰ ਅੱਲਾਹ ਦੀਆਂ ਲਗਾਤਾਰ ਰਹਿਮਤਾਂ ਦੀ ਬਾਰਿਸ਼ ਦੇਖੀ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ:

{ قَالَ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي أَأَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ وَمَنْ شَكَرَ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٌ} [النمل: 40]،

"ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ: ਇਹ ਮੇਰੇ ਰੱਬ ਦਾ ਫ਼ਜ਼ਲ (ਕ੍ਰਿਪਾ) ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਅਜ਼ਮਾਏ ਕਿ ਕੀ ਮੈਂ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜਾਂ ਨਾਸ਼ੁਕਰੀ। ਅਤੇ ਜੋ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਹੀ ਫ਼ਾਇਦੇ ਲਈ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋ ਨਾਸ਼ੁਕਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬੇਸ਼ੱਕ ਮੇਰਾ ਰੱਬ ਬੇਨਿਆਜ਼ (ਬੇਪਰਵਾਹ) ਅਤੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।"*(ਸੂਰਤ ਅਨ-ਨਮਲ: 40)*

ਨਬੀ ਕਰੀਮ (ਸੱਲੱਲਾਹੁ ਅਲੈਹੀ ਵਸੱਲਮ) ਦੀ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰੀ:

ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਨਬੀ (ਸੱਲੱਲਾਹੁ ਅਲੈਹੀ ਵਸੱਲਮ) ਆਪਣੇ ਰੱਬ ਦੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਸਨ। ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਗੀਰਾ ਬਿਨ ਸ਼ੁਅਬਾ (ਰਜ਼ੀ ਅੱਲਾਹੁ ਅਨਹੁ) ਤੋਂ ਰਵਾਇਤ ਹੈ ਕਿ ਨਬੀ ਕਰੀਮ (ਸੱਲੱਲਾਹੁ ਅਲੈਹੀ ਵਸੱਲਮ) ਨੇ ਇੰਨੀ ਲੰਮੀ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹੀ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਮੁਬਾਰਕ ਪੈਰ ਸੁੱਜ ਗਏ। ਆਪ ਜੀ ਤੋਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ: "ਆਪ ਇੰਨੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਕਿਉਂ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹੋ ਜਦਕਿ ਅੱਲਾਹ ਤਆਲਾ ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਦੀਆਂ ਅਗਲੀਆਂ-ਪਿਛਲੀਆਂ ਸਭ ਭੁੱਲਾਂ ਮਾਫ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ?" ਤਾਂ ਆਪ (ਸੱਲੱਲਾਹੁ ਅਲੈਹੀ ਵਸੱਲਮ) ਨੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ:

أ«أَفَلَا أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا» [رَوَاهُ البُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ].

"ਕੀ ਮੈਂ ਇੱਕ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਬੰਦਾ ਨਾ ਬਣਾ?" *(ਰਵਾਇਤ: ਬੁਖਾਰੀ ਅਤੇ ਮੁਸਲਿਮ)*

ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਘਾਟ:

ਹੇ ਮੁਸਲਮਾਨੋ! ਬੇਸ਼ੱਕ ਅੱਲਾਹ ਤਆਲਾ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਗਿਰੋਹਾਂ (ਹਿੱਸਿਆਂ) ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਹੈ—ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਅਤੇ ਨਾਸ਼ੁਕਰੇ। ਅੱਲਾਹ ਤਆਲਾ ਨੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ:

{ إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا} [الإنسان: 3]،

"ਬੇਸ਼ੱਕ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਹ ਦਿਖਾ ਦਿੱਤਾ, ਹੁਣ ਚਾਹੇ ਉਹ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਬਣੇ ਜਾਂ ਨਾਸ਼ੁਕਰਾ।" *(ਸੂਰਤ ਅਲ-ਇਨਸਾਨ: 3)*

ਅਤੇ ਅੱਲਾਹ ਤਆਲਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਬੰਦਿਆਂ ਬਾਰੇ ਖ਼ਬਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੇ ਹਨ। ਚੁਣਾਂਚਿ ਉਸ ਮਹਾਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਵਾਲੀ ਜ਼ਾਤ ਨੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ:

{وَقَلِيلٌ مِنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ } [سبأ: 13]

"ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਬੰਦਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹਨ।"*(ਸੂਰਤ ਸਬਾ: 13)*

ਗਫ਼ਲਤ ਦੀ ਚੇਤਾਵਨੀ ਅਤੇ ਨੇਮਤਾਂ ਦਾ ਬਿਆਨ:

ਅਤੇ ਅੱਜ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਅਕਸਰੀਅਤ ਦਾ ਹਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਅੱਲਾਹ ਦੀਆਂ ਜ਼ਾਹਰੀ ਅਤੇ ਬਾਤਨੀ (ਪ੍ਰਤੱਖ ਅਤੇ ਅਪ੍ਰਤੱਖ) ਨੇਮਤਾਂ ਨਾਲ ਮਾਲਾਮਾਲ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਗਫ਼ਲਤ (ਲਾਪਰਵਾਹੀ) ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਨੇਮਤ ਖੋਹ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਮੁਸੀਬਤ ਆ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਗਫ਼ਲਤ ਦੀ ਨੀਂਦ ਤੋਂ ਉਸ ਦੀ ਅੱਖ ਖੁੱਲ੍ਹਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਬੇਵੱਸੀ 'ਤੇ ਪਛਤਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਪਛਤਾਵਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬੇਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਅਸਲ ਖ਼ੁਸ਼ਕਿਸਮਤ ਬੰਦਾ ਉਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਦਿਲ ਹਰ ਪਲ ਆਪਣੇ ਉੱਪਰ ਰੱਬ ਦੀਆਂ ਨੇਮਤਾਂ ਦਾ ਅਕਸ ਦੇਖੇ, ਉਸ ਦਾ ਦਿਲ ਇਸ ਦਾ ਇਕਰਾਰ ਕਰੇ, ਜ਼ਬਾਨ ਉਸ ਦੇ ਜ਼ਿਕਰ ਅਤੇ ਸ਼ੁਕਰ ਨਾਲ ਭਰੀ ਰਹੇ, ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਵਜੂਦ ਹਰ ਪਲ ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਵਿੱਚ ਝੁਕਿਆ ਰਹੇ।

ਅੱਲਾਹ ਤਆਲਾ ਨੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ:

{وَآتَاكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ} [إبراهيم: 34]

"ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹਰ ਉਹ ਚੀਜ਼ ਦਿੱਤੀ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਤੋਂ ਮੰਗੀ, ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਅੱਲਾਹ ਦੀਆਂ ਨੇਮਤਾਂ ਨੂੰ ਗਿਣਨਾ ਚਾਹੋ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਿਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਬੇਸ਼ੱਕ ਮਨੁੱਖ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਜ਼ਾਲਮ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਨਾਸ਼ੁਕਰਾ ਹੈ।"*(ਸੂਰਤ ਇਬਰਾਹੀਮ: 34)*

ਤਲਕ ਬਿਨ ਹਬੀਬ (ਰਹਮਤੁਲਾ ਅਲੈਹ) ਫ਼ਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ:

(إِنَّ حَقَّ اللهِ أَثْقَلُ مِنْ أَنْ يَقُومَ بِهِ الْعِبَادُ، وَإِنَّ نِعَمَ اللهِ أَكْثَرُ مِنْ أَنْ يُحْصِيَهَا الْعِبَادُ، وَلَكِنْ أَصْبِحُوا تَائِبِينَ، وَأَمْسُوا تَائِبِينَ).

"ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਅੱਲਾਹ ਦਾ ਹੱਕ ਇੰਨਾ ਵੱਡਾ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਨੇਮਤਾਂ ਇੰਨੀਆਂ ਅਣਗਿਣਤ ਹਨ ਕਿ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਿਣਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਆਪਣੀ ਸਵੇਰ ਅਤੇ ਸ਼ਾਮ ਤੌਬਾ (ਮਾਫ਼ੀ) ਅਤੇ ਇਸਤਗਫ਼ਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਗੁਜ਼ਾਰੋ।"

ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਨਾਮ 'ਅਸ਼-ਸ਼ਕੂਰ' ਅਤੇ 'ਅਲ-ਗਫ਼ੂਰ':

ਹੇ ਬਾ-ਬਰਕਤ ਲੋਕੋ! ਅੱਲਾਹ ਤਆਲਾ ਦੇ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤ ਨਾਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਨਾਮ **'ਅਸ਼-ਸ਼ਕੂਰ'** (ਨਿਹਾਇਤ ਕਦਰਦਾਨ) ਹੈ। ਇਹ ਉਹ ਜ਼ਾਤ ਹੈ ਜੋ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਅਮਲ 'ਤੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਤਾ ਫ਼ਰਮਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਮਾਮੂਲੀ ਨੇਕੀ ਨੂੰ ਵੀ ਕਬੂਲੀਅਤ ਦਾ ਸ਼ਰਫ਼ ਬਖ਼ਸ਼ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ 'ਤੇ ਬੇਹਿਸਾਬ ਵਧਾ ਕੇ ਅਤਾ ਕਰਦੀ ਹੈ; ਸਗੋਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਅਤਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਇੱਕ ਨੇਕੀ ਦਾ ਸਵਾਬ ਦਸ ਗੁਣਾ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸੱਤ ਸੌ ਗੁਣਾ ਤੱਕ ਵਧਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਰੱਬ-ਏ-ਜ਼ੁਲਜਲਾਲ ਅਕਸਰ ਆਪਣੇ ਨਾਮ **'ਅਸ਼-ਸ਼ਕੂਰ'** ਦੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਨਾਮ **'ਅਲ-ਗਫ਼ੂਰ'** (ਬਹੁਤ ਬਖ਼ਸ਼ਣਹਾਰ) ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਫ਼ਰਮਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪਾਕ ਜ਼ਾਤ ਹਰ ਗੁਨਾਹ ਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਸੰਗੀਨ (ਵੱਡਾ) ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ; ਕੋਈ ਵੀ ਗੁਨਾਹ ਉਸ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਉਹ ਹਰ ਗਿਰੋਹ ਦੇ ਹਰ ਅਮਲ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਮਾਮੂਲੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਉਹ ਪਰਵਰਦਗਾਰ ਹੈ, ਜੋ ਨਾ ਤਾਂ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਆਸ ਟੁੱਟਣ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਅਮਲ ਨੂੰ ਅਜਾਈਂ (ਬੇਕਾਰ) ਜਾਣ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਅਤੇ ਦੁਆਵਾਂ:

ਹੇ ਮੁਸਲਮਾਨੋ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਰੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਬੰਦਾ 'ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਬੰਦੇ' ਦੇ ਮੁਕਾਮ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਜ਼ਰੀਆ **ਦੁਆ** ਹੈ।

ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਨਬੀ ਹਜ਼ਰਤ ਸੁਲੇਮਾਨ (ਅਲੈਹਿਸ ਸਲਾਮ) ਨੇ ਦੁਆ ਫ਼ਰਮਾਈ:

{رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَى وَالِدَيَّ} [النمل: 19]

"ਹੇ ਮੇਰੇ ਰੱਬ! ਮੈਨੂੰ ਤੌਫ਼ੀਕ ਅਤਾ ਫ਼ਰਮਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਉਸ ਨੇਮਤ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਅਦਾ ਕਰਾਂ ਜੋ ਤੂੰ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ 'ਤੇ ਫ਼ਰਮਾਈ ਹੈ।"*(ਸੂਰਤ ਅਨ-ਨਮਲ: 19)*

ਅਤੇ ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਆਜ਼ ਬਿਨ ਜਬਲ (ਰਜ਼ੀ ਅੱਲਾਹੂ ਅਨਹੂ) ਤੋਂ ਰਵਾਇਤ ਹੈ ਕਿ ਰਸੂਲੁੱਲਾਹ (ਸੱਲੱਲਾਹੂ ਅਲੈਹੀ ਵਸੱਲਮ) ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੱਥ ਫੜਿਆ ਅਤੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ:

"ਹੇ ਮੁਆਜ਼! ਅੱਲਾਹ ਦੀ ਕਸਮ, ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਮੁਹੱਬਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਅੱਲਾਹ ਦੀ ਕਸਮ, ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਮੁਹੱਬਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।"

ਫਿਰ ਫ਼ਰਮਾਇਆ: "ਹੇ ਮੁਆਜ਼! ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਵਸੀਅਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰ ਨਮਾਜ਼ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਹਰਗਿਜ਼ ਨਾ ਛੱਡਣਾ:

اللَّهُمَّ أَعِنِّي عَلَى ذِكْرِكَ، وَشُكْرِكَ، وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ» [رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ، وَصَحَّحَهُ الْأَلْبَانِيُّ].

"ਹੇ ਅੱਲਾਹ! ਆਪਣੇ ਜ਼ਿਕਰ, ਆਪਣੇ ਸ਼ੁਕਰ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਬਿਹਤਰੀਨ ਇਬਾਦਤ 'ਤੇ ਮੇਰੀ ਮਦਦ ਫ਼ਰਮਾ।"

(ਇਸ ਹਦੀਸ ਨੂੰ ਇਮਾਮ ਅਬੂ ਦਾਊਦ ਨੇ ਰਵਾਇਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਲਾਮਾ ਅਲਬਾਨੀ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਹੀ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ)

ਨੇਮਤਾਂ ਦਾ ਇਕਰਾਰ ਅਤੇ ਜ਼ਿਕਰ:

ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਦੇ ਜ਼ਰੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਜ਼ਰੀਆ ਅੱਲਾਹ ਦੀਆਂ ਨੇਮਤਾਂ ਦਾ ਇਕਰਾਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਅੱਲਾਹ ਤਆਲਾ ਨੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ:

{ وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ} [إبراهيم: 7]

"ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਤੁਹਾਡੇ ਰੱਬ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ੁਕਰ ਅਦਾ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦਿਆਂਗਾ, ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਨਾਸ਼ੁਕਰੀ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਯਕੀਨਨ ਮੇਰਾ ਅਜ਼ਾਬ ਬਹੁਤ ਸਖ਼ਤ ਹੈ।" *(ਸੂਰਤ ਇਬਰਾਹੀਮ: 7)*

ਚੁਣਾਂਚਿ ਜਦੋਂ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਇਨਸਾਨ ਅੱਲਾਹ ਦੀਆਂ ਨੇਮਤਾਂ ਦਾ ਨਿਰੀਖਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਖ਼ਾਲਿਕ (ਸਿਰਜਣਹਾਰ) ਦੇ ਅਹਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਇਕਰਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਨਾਮ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਫ਼ਜ਼ਲ ਅਤੇ ਰਹਿਮਤਾਂ ਨਾਲ ਮਾਲਾਮਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਅਹਿਲੇ-ਇਲਮ (ਵਿਦਵਾਨ) ਸ਼ੁਕਰ ਨੂੰ '**ਅਲ-ਹਾਫ਼ਿਜ਼**' (ਮੌਜੂਦਾ ਨੇਮਤਾਂ ਦੀ ਹਿਫ਼ਾਜ਼ਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਅਤੇ '**ਅਲ-ਜਾਲਿਬ**' (ਗੁਆਚੀਆਂ ਨੇਮਤਾਂ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲਾ) ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ।

ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਦੇ ਜ਼ਰੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਜ਼ਰੀਆ ਨੇਮਤ ਨੂੰ ਅੱਲਾਹ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਾਲੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਸ਼ੁਕਰ ਦੀ ਅਸਲ ਹਕੀਕਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨੇਮਤ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅੱਲਾਹ ਤਆਲਾ ਰਾਜ਼ੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਸਲਫ਼-ਏ-ਸਾਲਿਹੀਨ (ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ) ਨੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ ਹੈ:

(الشُّكْرُ تَرْكُ الْمَعْصِيَةِ).

"ਸ਼ੁਕਰ (ਦੀ ਅਸਲ ਹਕੀਕਤ) ਗੁਨਾਹਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਣ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।"

ਦੁਨੀਆਵੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਦੇਖਣਾ:

ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਦੇ ਜ਼ਰੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਜ਼ਰੀਆ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਦੁਨੀਆਵੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਘੱਟ ਵਾਲੇ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਚੁਣਾਂਚਿ ਹਜ਼ਰਤ ਅਬੂ ਹੁਰੈਰਾ (ਰਜ਼ੀ ਅੱਲਾਹੂ ਅਨਹੂ) ਤੋਂ ਰਵਾਇਤ ਹੈ ਕਿ ਰਸੂਲੁੱਲਾਹ (ਸੱਲੱਲਾਹੁ ਅਲੈਹੀ ਵਸੱਲਮ) ਨੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ:

«انْظُرُوا إِلَى مَنْ هُوَ أَسْفَلَ مِنْكُمْ، وَلَا تَنْظُرُوا إِلَى مَنْ هُوَ فَوْقَكُمْ، فَإِنَّهُ أَجْدَرُ أَنْ لَا تَزْدَرُوا نِعْمَةَ اللهِ عَلَيْكُمْ» [مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ]

"(ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ) ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲ ਦੇਖੋ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਨਾ ਦੇਖੋ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਉੱਪਰ (ਅਮੀਰ/ਵੱਡੇ) ਹਨ। ਇਹ ਸੋਚ-ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਬਿਹਤਰੀਨ ਜ਼ਰੀਆ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਰੱਬ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਨੇਮਤ ਨੂੰ ਮਾਮੂਲੀ ਜਾਂ ਤੁੱਛ ਨਾ ਸਮਝੋ।" *(ਰਵਾਇਤ: ਮੁੱਤਫ਼ਿਕ ਅਲੈਹਿ / ਸਹੀ ਬੁਖਾਰੀ, ਸਹੀ ਮੁਸਲਿਮ*

ਖ਼ੁਤਬੇ ਦੇ ਆਖ਼ਰੀ ਸ਼ਬਦ (ਦੁਆ-ਏ-ਖ਼ਾਤਮਾ):

بَارَكَ اللهُ لِي وَلَكُمْ فِي الْقُرْآنِ الْعَظِيمِ، وَنَفَعَنِي وَإِيَّاكُمْ بِمَا فِيهِ مِنَ الآيَاتِ وَالذِّكْرِ الْحَكِيمِ، أَقُولُ قَوْلِي هَذَا وَأَسْتَغْفِرُ اللهَ لِي وَلَكُمْ مِنْ كُلِّ ذَنْبٍ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ، فَاسْتَغْفِرُوهُ وَتُوبُوا إِلَيْهِ؛ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ.

ਅੱਲਾਹ ਮੇਰੇ ਲਈ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਇਸ ਮਹਾਨ ਕੁਰਆਨ ਵਿੱਚ ਬਰਕਤ ਅਤਾ ਫ਼ਰਮਾਵੇ, ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਦੀਆਂ ਆਇਤਾਂ ਅਤੇ ਹਿਕਮਤ ਭਰੇ ਜ਼ਿਕਰ ਨਾਲ ਫ਼ਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਾਵੇ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਇਹ ਗੱਲ ਪੂਰੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਅੱਲਾਹ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਲਈ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਹਰ ਗੁਨਾਹ ਦੀ ਮਾਫ਼ੀ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਸੇ ਵੱਲ ਰਜੂਅ (ਤੌਬਾ) ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਉਸ ਤੋਂ ਮਾਫ਼ੀ ਮੰਗੋ ਅਤੇ ਉਸੇ ਵੱਲ ਤੌਬਾ ਕਰੋ; ਬੇਸ਼ੱਕ ਉਹ ਬਹੁਤ ਬਖ਼ਸ਼ਣਹਾਰ ਅਤੇ ਰਹਿਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਦੂਜਾ ਖ਼ੁਤਬਾ (ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਭਾਗ)

الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى إِحْسَانِهِ، وَالشُّكْرُ لَهُ عَلَى تَوْفِيقِهِ وَامْتِنَانِهِ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى الدَّاعِي إِلَى رِضْوَانِهِ، مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَمَنْ سَارَ عَلَى مِنْهَاجِهِ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ.

ਸਾਰੀਆਂ ਤਾਰੀਫ਼ਾਂ ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਲਈ ਹਨ ਉਸ ਦੇ ਅਹਿਸਾਨਾਂ 'ਤੇ, ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਤੌਫ਼ੀਕ ਅਤੇ ਇਨਾਮਾਂ 'ਤੇ। ਅਤੇ ਦਰੂਦ-ਓ-ਸਲਾਮ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦੇ ਰਜ਼ਾ ਵੱਲ ਬੁਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਬਿਨ ਅਬਦੁੱਲਾ 'ਤੇ, ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਆਲ (ਪਰਿਵਾਰ) 'ਤੇ, ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਸਹਾਬਾ 'ਤੇ ਅਤੇ ਕਿਆਮਤ ਦੇ ਦਿਨ ਤੱਕ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਰਾਹ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲਿਆਂ 'ਤੇ।

ਅੱਲਾਹ ਦਾ ਡਰ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਨੇਮਤ:

ਹਮਦ-ਓ-ਸਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ: ਹੇ ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਬੰਦਿਓ! ਅੱਲਾਹ ਤੋਂ ਡਰੋ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਤੋਂ ਡਰਨ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਇਬਾਦਤ ਵਿੱਚ ਗੂੜ੍ਹੇ ਧਿਆਨ ਅਤੇ ਲਗਨ ਨਾਲ ਲੱਗੇ ਰਹੋ। ਧਿਆਨ ਰੱਖੋ ਅਤੇ ਜਾਣ ਲਵੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਉਸੇ ਵੱਲ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਜਾਓਗੇ।

ਹੇ ਮੁਸਲਮਾਨੋ! ਅੱਲਾਹ ਤਆਲਾ ਨੇ ਸਾਡੇ 'ਤੇ ਜੋ ਅਣਗਿਣਤ ਮਹਾਨ ਅਹਿਸਾਨ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਨੇਮਤ '**ਪਾਣੀ**' ਹੈ। ਇਹ ਪਾਣੀ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਮਸ਼ੱਕਤ ਦੇ ਬਹੁਤ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਜੋ ਪਾਣੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਮੀਲਾਂ ਲੰਮਾ ਸਫ਼ਰ ਤੈਅ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾ।

ਅੱਲਾਹ ਤਆਲਾ ਆਪਣੇ ਬੰਦਿਆਂ 'ਤੇ ਇਸ ਮਹਾਨ ਨੇਮਤ ਦਾ ਅਹਿਸਾਨ ਜਤਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਫ਼ਰਮਾਉਂਦਾ ਹੈ:

{قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ مَعِينٍ} [الملك: 30]

"ਆਪ ਫ਼ਰਮਾ ਦਿਓ: ਭਲਾ ਇਹ ਤਾਂ ਦੱਸੋ, ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਡਾ ਪਾਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਡੂੰਘਾ ਉਤਰ ਜਾਵੇ (ਸੁੱਕ ਜਾਵੇ), ਤਾਂ ਫ਼ਿਰ ਕੌਣ ਹੈ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਸਾਫ਼ ਵਗਦਾ ਪਾਣੀ ਲੈ ਕੇ ਆਵੇਗਾ?" *(ਸੂਰਤ ਅਲ-ਮੁਲਕ: 30)*

ਪਾਣੀ ਦੀ ਬਚਤ ਅਤੇ ਇਸਰਾਫ਼ (ਫ਼ਜ਼ੂਲਖ਼ਰਚੀ) ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼:

ਇਸ ਨੇਮਤ ਦਾ ਸਹੀ ਅਤੇ ਪੂਰਾ ਸ਼ੁਕਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦਾ ਇਸ ਦੀ ਸਹੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੇ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਇਸਰਾਫ਼ (ਫ਼ਜ਼ੂਲਖ਼ਰਚੀ) ਤੋਂ ਬਚੇ।

ਸਾਡੇ ਦੀਨ-ਏ-ਹਨੀਫ਼ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸਦਕਾ (ਦਾਨ) ਅਤੇ ਵਜ਼ੂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਸਰਾਫ਼ ਤੋਂ ਮਨ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਇਬਾਦਤਾਂ ਹਨ। ਤਾਂ ਫ਼ਿਰ ਜ਼ਰਾ ਸੋਚੋ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦੂਜੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸਰਾਫ਼ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੋਵੇਗਾ?

ਅੱਲਾਹ ਤਆਲਾ ਫ਼ਰਮਾਉਂਦਾ ਹੈ:

{وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَٰلِكَ قَوَامًا } [الفرقان: 67]

"ਅਤੇ ਉਹ ਲੋਕ ਜਦੋਂ ਖ਼ਰਚ ਕਰਨ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਨਾ ਇਸਰਾਫ਼ (ਫ਼ਜ਼ੂਲਖ਼ਰਚੀ) ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੰਜੂਸੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖ਼ਰਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਤੁਲਿਤ (ਦਰਮਿਆਨਾ) ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।"*(ਸੂਰਤ ਅਲ-ਫ਼ੁਰਕਾਨ: 67)*

ਹਦੀਸ-ਏ-ਪਾਕ:

ਅਤੇ ਹਜ਼ਰਤ ਅਬਦੁੱਲਾ ਬਿਨ ਅਮਰ (ਰਜ਼ੀ ਅੱਲਾਹੂ ਅਨਹੁਮਾ) ਤੋਂ ਰਵਾਇਤ ਹੈ ਕਿ ਨਬੀ ਕਰੀਮ (ਸੱਲੱਲਾਹੁ ਅਲੈਹੀ ਵਸੱਲਮ) ਨੇ ਤਿੰਨ-ਤਿੰਨ ਵਾਰ (ਅੰਗ ਧੋ ਕੇ) ਵਜ਼ੂ ਕੀਤਾ, ਫ਼ਿਰ ਫ਼ਰਮਾਇਆ:

«هَكَذَا الْوُضُوءُ، فَمَنْ زَادَ عَلَى هَذَا فَقَدْ أَسَاءَ، وَتَعَدَّى، وَظَلَمَ» [أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ وَالنَّسَائِيُّ، وَصَحَّحَهُ الْأَلْبَانِيُّ].

"ਵਜ਼ੂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ। ਸੋ ਜਿਸ ਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਨੇ ਯਕੀਨਨ ਬੁਰਾ ਕੀਤਾ, ਹੱਦ ਤੋਂ ਪਾਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕੀਤਾ।"

(ਇਸ ਹਦੀਸ ਨੂੰ ਇਮਾਮ ਅਹਿਮਦ ਅਤੇ ਇਮਾਮ ਨਸਾਈ ਨੇ ਰਵਾਇਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅੱਲਾਮਾ ਅਲਬਾਨੀ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਹੀ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ)

ਹੇ ਈਮਾਨ ਵਾਲਿਓ! ਮੌਜੂਦਾ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਅੱਲਾਹ ਤਆਲਾ ਨੇ ਸਾਡੇ 'ਤੇ ਜੋ ਮਹਾਨ ਅਹਿਸਾਨ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਨੇਮਤ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਸੇ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਚਾਨਣ ਹੈ, ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਚੱਲਦਾ ਹੈ, ਸੰਚਾਰ ਦੇ ਸਾਧਨ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਭਾਰੀ ਗਰਮੀ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਸੰਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਜ਼ਰਾ ਸੋਚੋ! ਜੇਕਰ ਦਿਨ ਜਾਂ ਰਾਤ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵੇਲੇ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਘੰਟੇ ਲਈ ਬਿਜਲੀ ਚਲੀ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਇੰਜ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਰੁਕ ਗਈ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ-ਕਾਰ ਠੱਪ ਹੋ ਗਏ ਹੋਣ।

ਹਕੀਕਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਕਿਸੇ ਨੇਮਤ ਦਾ ਲਗਾਤਾਰ ਆਦੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਨੇਮਤ ਖੋਹ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਉਸ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਬੇਦਰੇਗ਼ ਅਤੇ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ, ਅਤੇ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਇਸ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਜ਼ਰੂਰਤ ਚੱਲਦਾ ਛੱਡਣਾ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਿੰਦਣਯੋਗ ਫ਼ਜ਼ੂਲਖ਼ਰਚੀ (ਜਿਸਰਾਫ਼) ਹੈ।

ਹਦੀਸ-ਏ-ਪਾਕ:

ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਗੀਰਾ ਬਿਨ ਸ਼ੁਅਬਾ (ਰਜ਼ੀ ਅੱਲਾਹੂ ਅਨਹੂ) ਤੋਂ ਰਵਾਇਤ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ ਕਿ ਰਸੂਲੁੱਲਾਹ (ਸੱਲੱਲਾਹੁ ਅਲੈਹੀ ਵਸੱਲਮ) ਨੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ:

«إِنَّ اللهَ كَرِهَ لَكُمْ ثَلَاثًا: قِيلَ وَقَالَ، وَإِضَاعَةَ الْمَالِ، وَكَثْرَةَ السُّؤَالِ» **[رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ].**

"ਬੇਸ਼ੱਕ ਅੱਲਾਹ ਤਆਲਾ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਤਿੰਨ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਨਾਪਸੰਦ ਕੀਤਾ ਹੈ: ਫ਼ਜ਼ੂਲ ਗੱਲਾਂ (ਕੀਲ-ਓ-ਕਾਲ) ਕਰਨਾ, ਮਾਲ ਨੂੰ ਜ਼ਾਇਆ (ਬਰਬਾਦ) ਕਰਨਾ, ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਵਾਲ ਕਰਨਾ।"

(ਇਸ ਹਦੀਸ ਨੂੰ ਇਮਾਮ ਬੁਖਾਰੀ ਅਤੇ ਇਮਾਮ ਮੁਸਲਿਮ ਨੇ ਰਵਾਇਤ ਕੀਤਾ ਹੈ)

ਇਖ਼ਤਤਾਮੀ ਦੁਆ (ਸਮਾਪਤੀ ਦੁਆ):

ਹੇ ਅੱਲਾਹ! ਸਾਡੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਈਮਾਨ ਦੀ ਮੁਹੱਬਤ ਪੈਦਾ ਫ਼ਰਮਾ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਦਿਲ-ਓ-ਰੂਹ ਦੀ ਜ਼ੀਨਤ (ਸ਼ਾਨ) ਬਣਾ। ਕੁਫ਼ਰ, ਨਾਫ਼ਰਮਾਨੀ ਅਤੇ ਗੁਨਾਹਾਂ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਨਫ਼ਰਤ ਦੁਆ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਰਾਹ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਫ਼ਰਮਾ।

ਹੇ ਅੱਲਾਹ! ਇਸਲਾਮ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਰਬੁਲੰਦੀ ਅਤੇ ਇੱਜ਼ਤ ਅਤਾ ਫ਼ਰਮਾ, ਅਤੇ ਸ਼ਿਰਕ ਤੇ ਮੁਸ਼ਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਲੀਲ-ਓ-ਖ਼ੁਆਰ ਕਰ।

ਹੇ ਅੱਲਾਹ! ਕਵੇਤ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰ ਬੁਰਾਈ ਅਤੇ ਮੁਸੀਬਤ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖ, ਅਤੇ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਤਮਾਮ ਇਸਲਾਮੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਮਨ ਅਤੇ ਸਲਾਮਤੀ ਦਾ ਗਹਿਵਾਰਾ (ਘਰ) ਬਣਾ।

ਹੇ ਰੱਬ-ਏ-ਜ਼ੁਲਜਲਾਲ! ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ 'ਤੇ ਤੈਨਾਤ ਸਾਡੇ ਰੱਖਿਅਕ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਹਿਫ਼ਾਜ਼ਤ ਫ਼ਰਮਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੱਕੇ ਪੈਰੀਂ ਰੱਖ।

ਹੇ ਅੱਲਾਹ! ਸਾਡੇ ਅਮੀਰ (ਸ਼ਾਸਕ) ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਲੀ-ਏ-ਅਹਿਦ (ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰੀ) ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇਕ ਅਮਲਾਂ ਦੀ ਤੌਫ਼ੀਕ ਬਖ਼ਸ਼ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਤੂੰ ਰਾਜ਼ੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈਂ, ਅਤੇ ਨੇਕੀ ਤੇ ਤਕਵਾ (ਪਰਹੇਜ਼ਗਾਰੀ) ਦੇ ਰਾਹ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀਨ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਫ਼ਰਮਾ।

وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

(ਖ਼ੁਤਬਾ ਈਮਾਨ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗਤਾ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ)